

Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi

Suleyman Demirel University
Faculty of Arts and Sciences

Sosyal Bilimler Dergisi
Journal of Social Sciences

Isparta Bölgesinin Tarihi Coğrafyası ve
Myriokephalon Savaşı Sempozyumu
(19-20 Haziran 2014)
Özel Sayısı

Historical Geography of Isparta Region
and Myriokephalon War Symposium
(June 19-20, 2014)
Special Issue

Ekim/October 2014

Üçüncü Haçlı Seferine Katılan Alman Haçlı Ordusunun Pisidia Bölgesindeki Sefer Güzergâhı Üzerine Bir Değerlendirme

Ümit KOZCAZ*

ÖZET

Genel itibarı ile on birinci yüzyılda başlayıp on üçüncü yüzyılın ortalarına kadar sürdüğü kabul edilen ve "Haçlı Seferleri" adı verilen kitle hareketi, Küçük Asya'nın özellikle siyâsî ve iktisadî kaderinde önemli değişikliklere neden olmuştur. Tarihi seyir içerisine bakıldığında, düzenlenen Haçlı seferlerinden ilk dördünün kısmen Küçük Asya üzerinden gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Söz konusu Haçlı seferlerinden olan Üçüncü Haçlı Seferi'nin, Isparta bölgesinin tarihi coğrafyası açısından değerlendirilmesi oldukça büyük bir önem arz etmektedir.

Üçüncü Haçlı Seferi'ne katılan Haçlılar, kara ve deniz yolları ile nihai hedefleri olan Kudüs'e ulaşmayı hedeflemiş, kara yolunu tercih eden Friedrich Barbarossa Haçlı ordusu ile birlikte Küçük Asya topraklarından geçmeye çalışmıştır. Friedrich Barbarossa'nın komuta ettiği Alman Haçlı ordusu ile olan serüveni 11 Mayıs 1189'da başlamış, 10 Haziran 1190'da Silifke Çayı'nda boğularak vefat etmesi ile son bulmuştur.

Malazgirt Zafeti (1071)'nden sonra Anadolu Türk Tarihi'nin en önemli mücadelelerinden biri olarak kabul edilen Myriokephalon Savaşı (1176)'ndan yaklaşık on dört yıl kadar sonra söz konusu mücadelenin yaşandığı coğrafi sahadan geçen Alman Haçlı ordusunun sefer güzergâhının tespiti oldukça mühimdir. Biz de çalışmamızda özellikle Haçlı kaynakları ve batılı seyyahların kaleme aldığı seyahât-nâmelerden faydalanarak Friedrich Barbarossa'nın komuta ettiği Alman Haçlı ordusunun özellikle Isparta havalisindeki güzergâhını tespit etmeye çalıştık. Böylece Isparta havalisinde vuku bulduğuna inandığımız Myriokephalon Savaşı'nın cereyan ettiği coğrafi sahanın tespitine ilişkin özellikle Haçlı kaynakları temel alınarak yeni bir anlayış ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Myriokephalon Savaşı, Üçüncü Haçlı Seferi, Friedrich Barbarossa, Pisidia, Sefer Güzergâhı

A Review of the Route of the German Crusade Participating in the Third Crusade in Pisidia

ABSTRACT

It is generally agreed that the mass movements called "Crusades", from the 11th Century to the middle of the 13th Century, led to significant changes in the political and economic destiny of Asia Minor. Considering the historical aspect, it is known that the first four Crusades were partly conducted through Asia Minor. Evaluating the Third Crusade in terms of the historical geography of the Isparta region has great importance.

* T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi
(umitkozcaz@yandex.com)

In the Third Crusade the Crusaders aimed to reach their ultimate destination by land or sea. Friedrich Barbarossa, who preferred the land route, tried to pass through Asia Minor with his Crusaders. The expedition of Friedrich Barbarossa with the German Crusade, commanded by him, began on May 11th, 1189 and ended with his death by drowning in the Silişke River on June 10th, 1190.

The route of the German Crusader army and the geographical area of their movements are quite important because they can shed light on the Battle of Myriokephalon approximately fourteen years later (1176), which is regarded as one of the most important historical events after the victory of Manzikert (1071). This paper endeavours to identify the route of the German Crusaders, commanded by Friedrich Barbarossa, especially around Isparta by using travel books written by westerner travellers. Thus, a new approach has been put forward based especially on Crusader sources regarding the geographical location of the Battle of Myriokephalon, which is believed to have occurred around Isparta.

Key Words: *Battle of Myriokephalon, Third Crusade, Friedrich Barbarossa, Pisidia, The Route of Expedition*

Giriş

Eski devirlerde Pisidia¹ olarak adlandırılan bölge sınırları içerisinde bulunan Isparta havalisi, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu yüzden bölgede özellikle de Romalılar ve sonrasında da Bizans İmparatorluğu zamanında kurulmuş olan birçok tarihi kent bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri ise Apollonia/Sozopolis (Uluborlu) ve Pisidia Antioch (Yalvaç)'dır. Myriokephalon Savaşı'nın yaşandığı on ikinci yüzyıla gelindiğinde ise Isparta havalisinin, Türkiye Selçukluları ile Bizans İmparatorluğu arasında sürekli el değiştiren bir yer konumunda bulunduğunu görürüz. Özellikle de on ikinci yüzyılın ikinci yarısında bölgedeki siyasî hareketlilik bir hayli artmıştır. Bu dönemde öncelikle Eylül 1176'da Bizans İmparatorluğu ile Türkiye Selçuklu Devleti arasında Myriokephalon Savaşı meydana gelmiş, ardından da Mayıs 1190'da Alman Haçlı ordusu Isparta havalisinden geçmiştir.

Yukarıda sözü edilen Myriokephalon Savaşı'na katılan Bizans ordusu ile Üçüncü Haçlı Seferi'ne katılan Alman Haçlı ordusunun özellikle Pisidia bölgesindeki sefer güzergâhının tespiti oldukça önemlidir. Çünkü her iki ordunun da kısmen ortak yolları kullandığını düşünmemize neden olan bazı tarihî kayıtlar bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi ise Üçüncü Haçlı Seferi'nde Alman ordusu içinde sefere bizzat katılan Ansbert'in kayıtlarıdır. Ansbert, *Historia de Expeditione Frederici Imperatoris*² adlı eserinde Haçlı ordusunun Myriokephalon Savaşı'nın cereyan ettiği sahanın yakınından geçtiğini kaydetmiştir. Söz konusu coğrafi sahanın tespiti dolaylı olarak da olsa Myriokephalon Savaşı'nın cereyan ettiği sahanın tespitine imkân sağlayabilecektir.

Üçüncü Haçlı Seferinden Önce Isparta Havalisi

Üçüncü Haçlı Seferinden önce Isparta havalisi derken, Isparta ifadesiyle tasvirini yapmaya çalıştığımız coğrafi sahalar, günümüz Isparta kent merkezinden çok ilçeleriyle

¹İlkçağın klasik döneminde (İ.Ö. 479-334) ve daha sonraki dönemlerinde, aşağı yukarı bugünkü Burdur ve Isparta illeriyle, Antalya ilinin kuzeybatı parçasını kapsayan Anadolu bölgesine Helenlerce verilen addır. Bkz. Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1993, s.666.

²Ansbert, *Historia de Expeditione Frederici Imperatoris, The Crusade of Frederick Barbarossa: The History of the Expedition of the Emperor Frederick and Related Texts*, çev. G. A. Loud, Crusade Texts in Translation Ashgate Publishing Company, Surrey, 2010.

birlikte söz konusu kentin özellikle kuzey ve kuzey doğu kesimlerinde bulunan coğrafi sahalardır. Söz konusu yerler önemli geçiş güzergâhları üzerinde bulunduğu için zamanının önde gelen yerleşimlerinden sayılmaktaydı. Söz gelimi bugün Isparta kent merkezinin kurulu bulunduğu alan gelişimini ancak Türkiye Selçuklu Devleti hâkimiyeti altındayken yaşamaya başlamışken³, Isparta'nın kuzey ve kuzey doğu kesimlerinde yer alan Apollonia/Sozopolis (Uluborlu) ve Pisidia Antioch (Yalvaç) gibi yerleşimlerinin gelişim evreleri Romalılar dönemine kadar izlenebilmektedir. Ayrıca Isparta havalisinde Apollonia/Sozopolis (Uluborlu) ve Pisidia Antioch (Yalvaç) dışında önemli birkaç tarihî kent daha bulunmaktadır. Bunlar; Adada/Karabavlu (Sütçüler Yakını), Agrae/Agros (Atabey), Bedre (Gökçe), Konane (Gönen), Neapolis (Şarkıkaraağaç), Prostanna (Eğirdir yakını) ve Parlais (Barla)'dır⁴. İsimleri zikredilen bu yerleşimler aynı zamanda tarihî Pisidia bölgesinin sınırları içerisinde yer almaktadır⁵.

Isparta ve havalisinde Üçüncü Haçlı Seferi orduları gelmeden yaklaşık on dört yıl kadar önce, öncelikle yörenin ve sonrasında ise bölgenin kadêrinde büyük değişiklikler olmuştur. Bu büyük değişikliklere neden olan olaylardan en önemlisi de Myriokephalon Savaşı'dır. 1176 yılı Eylül⁶ ayında gerçekleşen bu savaş neticesinde bilindiği üzere Türkiye Selçuklu Devleti sultanı II. Kılıç Arslan, Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'a karşı büyük bir zafer kazanmış ve söz konusu imparator karşısındaki üstünlüğünü iyiden iyiye hissettirmeye başlamıştır⁷. Myriokephalon Savaşı'ndan sadece altı yıl kadar sonra ise Sozopolis⁸, Türkler tarafından 1182 yılında fethedilmiş ve buraya Sultan II. Kılıç Arslan oğlu I. Gıyaseddin Keyhüsrev'i melik olarak tayin etmiştir⁹. Sozopolis fethi ile birlikte Türkler tarafından Borgulu adı ile isimlendirilmeye başlanmıştır¹⁰. Biz de 1182 yılı sonrası Sozopolis'den, batılı kaynaklarca¹¹ ismi Sozopolis olarak geçse de Türk dönemi ismi ile yani Borgulu olarak söz edeceğiz. Borgulu, Bizans İmparatorluğu ve sonrasında Türkiye Selçukluları döneminde güney-batı Anadolu'nun en önemli kalelerinden birisi konumundaydı. Çünkü Menderes boylarından doğuya doğru uzanan önemli bir yol hattı üzerinde bulunuyordu. Ayrıca konum olarak da dikkate değer bir yerde bulunduğundan, savunma imkânları ve doğal şartları dolayısıyla oldukça güçlü müstahkem bir mevkiye idi. Bu özelliklerinden ötürü de geç Bizans döneminde bölgenin önde gelen kaleleri arasında da ismi zikredilmekteydi¹².

³ Fevidun Emecen, "Isparta", DİA, XIX, s.194.

⁴ Nermin Şaman Doğan, "Selçuklu ve Hamidoğulları Döneminde Isparta: Kültürel Ortam", Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 22, 2009, s. 71.

⁵ William M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, çev. Mihri Pektaş, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960, s. 433.

⁶ Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, çev. Fikret İşıltan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, s.124.

⁷ Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000, s.150.

⁸ Apollonia/Uluborlu'nun hristiyanlık döneminde aldığı isimdir. Bkz. Bilge Umar, *a.g.e.*, s.745.

⁹ Tuncer Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211) Gazî-Şehit*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s.9.

¹⁰ Tuncer Baykara, *a.g.e.*, s.10.

¹¹ Edouard De Muralt, *Essai De Chronographie Byzantine 1057-1453*, St. Petersburg, 1871, s.239; Ansbert, *a.g.e.*, s.101; Niketas Khoniates, *a.g.e.*, s.8-9.

¹² Tuncer Baykara, *a.g.e.*, s.9.

Borgulu'nun Türkler eline geçişinden yaklaşık üç yıl kadar sonra Bizans İmparatorluğu tahtına 1185 yılında II. Isaakios Angelos geçti¹³. Onun zamanında Bizans'ın Küçük Asya'daki topraklarında karışıklık bir hayli arttı. Öyle ki 1188-1189 yıllarında Philadelphia (Alaşehir) da Bizans valisi olan Theodore Mangaphas, Borgulu meliki I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in de desteğini alarak isyana kalkıştı¹⁴. Ancak bu isyan hareketi sonucunda mağlup olunca I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in huzuruna gelerek ona sığındı ve yardımını talep etti¹⁵. I. Gıyaseddin Keyhüsrev ise kendisinden yardım isteyen Mangaphas'a asker desteği verip Bizans İmparatoru ile arasında bir düşmanlık oluşturmak istemediğinden ona yalnızca yarı bağımsız gibi davranan Türkmenler arasından asker toplaması için izin verdi. Asi Bizans valisi Mangaphas, topladığı Türkmenler ile birlikte Honaz ve Ladik bölgelerinde yağma hareketlerine girip Borgulu'ya geri döndü¹⁶. Bu sırada Bizans İmparatoru, II. Isaakios Angelos, Borgulu'ya bir elçi heyeti göndererek Mangaphas'ın iadesini talep etti ve asi valisinin canını bağışlayacağına dair söz verdi¹⁷. I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Bizans İmparatorluğu ile aralarında var olan barışın korunması maksadıyla Mangaphas'ı Bizanslı elçilik heyetine teslim etti. Ancak, Türk'ün kendisine sığınan himaye etmek geleneğine uymayan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in bu hareketi, öteki kardeşlerini kızdırmış, aleyhinde çeşitli söylentilerin çıkmasına da neden olmuştur¹⁸.

Görüldüğü üzere, henüz Üçüncü Haçlı Seferi'nin düzenlemesine dair karar verilmeden çok az bir zaman önce Isparta ve havalisinde, Bizans İmparatorluğu ile Türkiye Selçuklu Devleti arasında bir takım çarpışmalar yaşanmışsa da, bu çarpışmaların boyutları çok büyük olmamış, genellikle yağma ve talan hareketleri şeklinde görülmüşlerdir. Babası, Sultan II. Kılıç Arslan tarafından Borgulu melikliğine görevlendirilen I. Gıyaseddin Keyhüsrev ise bulunduğu yeri siyaseten oldukça iyi bir şekilde yönetmeye çalışmış, 1188-1189 yıllarında Bizans İmparatorluğu'na karşı isyan bayrağını çeken Mangaphas'a Türkmen kuvvetlerden askerî anlamda yararlanabilmesi iznini vererek bölgedeki Bizans siyasî iç işlerinden faydalanma yoluna gitmeyi de denemiştir.

Isparta Havalisindeki Haçlı Faaliyetleri

Birinci ve İkinci Haçlı Seferi dönemlerinde daha farklı yol güzergâhlarını¹⁹ tercih eden Haçlı orduları Üçüncü Haçlı Seferi döneminde de birbirinden farklı yol sistemleri ile

¹³ M. V. Levçenko, *Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Bizans Tarihi*, çev. Maide Selen, Özne Yayınları, İstanbul, 1999, s. 218.

¹⁴ Speros Vryonis, *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century*, University of California Press, Los Angeles, 1971, s.127-128.

¹⁵ Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012, s.58.

¹⁶ Tuncer Baykara, *a.g.e.*, s.10-11.

¹⁷ Claude Cahen, *a.g.e.*, s.58.

¹⁸ Tuncer Baykara, *a.g.e.*, s.11.

¹⁹ Haçlılar, Birinci Haçlı Seferi'nde Batı Avrupa'dan yola çıkıp Avusturya, Macaristan ve Balkan topraklarını kat ederek İstanbul'a ulaşmışlardı. İstanbul'dan sonra Kocaeli Körfezi'ni geçip İznik üzerinden Osmaneli, Bilecik, Eskişehir, Bolvadin, Yalvaç, Akşehir ve Konya'ya ulaşımı sağlayan yolu takip ettiler. Konya'dan sonra Ereğli ve Niğde'ye kadar birlikte ilerleyen Haçlı kuvvetleri burada iki ana kola ayrıldı. Bunlardan ilki Kayseri, Gökşun, Maraş yolunu takip ederken, ikincisi Niğde'den Tarsus, Adana ve Antakya'ya ulaşan yol güzergâhına yöneldi. Sonrasında bilindiği üzere Kudüs'e ulaşip burayı ele geçirdiler. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997, ss.21-100; İkinci Haçlı Seferi'nde ise İznik'e kadar Birinci Haçlı Seferi'nde izlenen yol takip edilmiş ardından Lapadion,

nihaî hedefleri olan Kudüs'e ulaşmak uğruna yollara düşmüşlerdi. Üçüncü Haçlı Seferi ordularından olan Fransız ve İngiliz ağırlıklı Haçlı orduları deniz yolu ile²⁰ Kudüs'e ulaşmayı tercih ederlerken, Friedrich Barbarossa'nın önderlik ettiği Alman Haçlı ordusu kara yolu ile Kutsal Topraklara ulaşmayı tercih etmişti. 11 Mayıs 1189²¹ tarihinde yola çıkan Alman Haçlı ordusu Macaristan içinden geçerek Bizans topraklarına girdi. Buradan itibaren birkaç tatsız olay yaşandı. Haçlılar ile Bizans ordusu arasındaki tatsızlıklar her iki tarafı da savaş durumuna getirdiyse de Edirne'de imzalanan antlaşma uyarınca gerginlikler yatıştı²². Böylece Alman Haçlıları'nın sefer macerası 1190 yılı Mart ayına ulaştığında Çanakkale Boğazı'ndan geçiş ile birlikte Anadolu'ya ulaşmış bulunuyordu²³.

Anadolu yarımadasına geçen Haçlı ordusu buradan itibaren yüzyıllarca yıl evvel Büyük İskender'in de izlemiş olduğu yolu²⁴ takip ederek, Biga Çayı, Gelenbe, Philadelphia (Alaşehir) ve Hierapolis (Pamukkale) üzerinden 27 Nisan 1190²⁵'de Laodikeia'ya ulaştı²⁶. Laodikeia'dan sonra doğu yönünde ilerleyişine devam eden Haçlılar, Anava Gölü²⁷'nün kuzeyinden Dinar'a doğru giden yolu takip ettiler ve 29 Nisan 1190'da Menderes Nehri'nin kaynaklarına ulaşmış burada kamp kurdular²⁸. 30 Nisan 1190 tarihinde henüz gün doğarken Türkler ilk saldırılarını burada gerçekleştirdiler. Saldırı gerçekleştiği sırada Haçlılar, kamp kurdukları Sultan Dağları'nın kuzey yamacındaki eteklerden sefere devam etmek için toparlanıyorlardı. Nihayetinde burada meydana gelen mücadelede üç yüz kadar Türk, Haçlılar tarafından katledildi²⁹. Söz konusu mücadelenin meydana gelişi hakkında Türkmen kuvvetlerinin davul ve boru sesleri ile birlikte Haçlılar üzerine hücum ettikleri hususunda bazı kayıtlar mevcuttur. Ayrıca Haçlılar saldırının hemen ardından bu durumu Türk elçilerine şikâyet etmişlerdir. Ancak elçiler Haçlılara cevaben, "Türkmenlerin kanun ve nizam tanımayan, komşu beldelere saldırmaya alışık bir kavim olduklarını, hürriyetleri içinse gerekirse sultanla bile savaşmaktan da geri kalmayacaklarını" söyleyerek, olaya müdahale etmek istemediklerini bildirmişlerdir³⁰.

Haçlıların, Borgulu önlere gelmelerinden önce Türkmen kuvvetleri ile karşılaştığı ve onlarla askerî bir mücadeleye giriştikleri tarihî kaynaklara kayıt olarak düşülmüştür. Ancak söz konusu mücadelenin vuku bulduğu coğrafi saha ile ilgili her

Esseron, Edremit, Bergama, Efes ve Laodikeia üzerinden Antalya'ya ulaşıp deniz yoluyla Kudüs'e ulaşma fikri hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2003.

²⁰ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Işın Demirkent, *a.g.e.*, ss.153-156.

²¹ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s.150.

²² Ansbart, *a.g.e.*, s.90.

²³ Alman Haçlıları'nın Balkanlar'dan ilerleyişi, Edirne'de yaşananlar ve Çanakkale Boğazı'ndan geçişleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. K. Zimmert, "Der deutsch-byzantinische Konflikt vom Juli 1189 bis Februar 1190", *Byzantinische Zeitschrift*, XII, Leipzig, 1903, ss.42-77.

²⁴ Büyük İskender'in ordusu ile birlikte Çanakkale Boğazı'ndan geçişi ve Anadolu'da ki faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Siegfried Lauffer, *Büyük İskender*, İlyâ Yayınevi, İzmir, 2004, ss.59-69.

²⁵ W.M. Ramsay, *a.g.e.*, s.139.

²⁶ Ansbart, *a.g.e.*, s.101; Muralt, *a.g.e.*, s.239.

²⁷ Denizli ile Dinar arasında, tarihsel anayolun güney yamacında bulunan Acıgöl'ün Heredot'da anılan adıdır. Bkz. Bilge Umar, *a.g.e.*, s.67.

²⁸ Muralt, *a.g.e.*, s.238.

²⁹ Ansbart, *a.g.e.*, s.101.

³⁰ Tuncer Baykara, *a.g.e.*, s.14.

hangi bir kayda rastlanmamıştır. Buna rağmen bu çarpışmaların yerini günümüzde Dinar'dan Uluborlu'ya ulaşımı sağlayan ve Sultan Dağları'nın güneyinde yer alan modern karayolu civarlarında aramak doğru değildir. Çünkü Friedrich Barbarossa ve ordusunun sefer öyküsünü bizlere aktaran Ansbert, yukarıda da bahsettiğimiz gibi eserinde 30 Nisan 1190 tarihinde meydana gelen savaşın Menderes Nehri'nin kaynakları yakınlarında kurmuş oldukları kamp alanında gerçekleştiğini belirtmiştir. Bu yüzden anlatımlara en uygun yerin tarafımızca Dinar yakınlarında bulunan Eldere³¹ olduğu tespit edilmiştir.

Haçlılar, Eldere'den ayrıldıktan sonra bugünkü dağların güneyinden geçerek Uluborlu'ya ulaşan modern karayolunun güzergâhını değil, henüz Roma İmparatorluk devirlerinde kayaların kırılması yolu ile açıldığı tespit edilen yol güzergâhını kullanmışlardır³². Bu sırada Sozopolis'e doğru uzanan zorlu yol güzergâhında Türkmenler, Haçlı kuvvetlerini gizledikleri tepelerin arkasından izlemişlerdir³³. İşte, Uluborlu'ya doğru uzanan ve Türkmenlerin gizlenerek Haçlıları izledikleri bu yol Sultan Dağları'nın kollarından olan Elma Dağı ve Kızılkuyu Dağları'nın arasından geçiyordu. Günümüzde bu yola ulaşmak için Eldere'den sonra İncesu yönünde güneye doğru ilerleyip, ilk yol ayrımından doğuya doğru dönüp Çapalı Köyü'ne ulaşan yolu takip etmek gerekir. Çapalı Köyü'nden sonra ise dağ yamacına doğru ilerleyen yol izlenirse ilk olarak Aygündüz Yaylası ve sonrasında da bir çakıl ocağı ile karşılaşılır. Nihayetinde dağlar üzerinden gelen bu yol, Keçiözü'den Uluborlu'ya doğru ulaşımı sağlayan modern karayolu ile birleşmektedir³⁴.

Türkmen kuvvetleri Eldere yakınlarında gerçekleştirdikleri hücum hareketinin ardından 2 Mayıs'ta tekrar saldırıya geçtiler. Haçlılar ile Türkmenler arasında meydana gelen bu mücadele ve öncesinde Eldere yakınlarında yaşanan mücadele esnasında Haçlı kuvvetleri arasında bulunan bazı asiller büyük çaba sarf etmişlerdir. Söz gelimi Swabia ve Merania dukeleri ile Kyburg kontunun yalnızca bir gün içerisinde yetmiş kadar Türkmen kuvvetini mağlup ettiği bilinmektedir. Ayrıca Öttingen kontu Frederick ile Berg savunucusunun da sabır ve kahramanlıkları ile diğerlerinden farklı bir görünüm arz ettiği söylenmektedir³⁵. 2 Mayıs'ta gerçekleşen Türkmen saldırısında da Haçlılar büyük çapta bir zarar görmemiş, ilk mücadele de olduğu gibi üç yüz kadar Türkmeni katletmişlerdir³⁶. Haçlılar ile Türkler arasında yaşanan mücadelelerde ilginç bir an da yaşanmıştır. Haçlı kuvvetleri arasında yer alan Bohemyalı kitleden altı kişi zırhlarının üzerine Türkmenleri tuzağa düşürmek için hizmetkâr kıyafetleri giymiş ve bu şekilde saman toplayacakmış gibi ana orduya ayrılmışlardır. Bu durumu fark eden altı Türkmen hemen bunların üzerine saldırdıysa da, Bohemyalıların planı işlemez ve hemen oracıkta katledilmişlerdir³⁷. Borgulu havalisinde gerçekleşen bu olaylar anlatılırken Borgulu meliki I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in adı kaynak eserlerde

³¹ Eldere, Menderes Nehri'nin kaynağı olan sazlık gölün yanında bulunmaktadır.

³² Thomas Drew-Bear, "Dinar Yöresinde Bir Roma Kalesi", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, IV. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara, 26-30 Mayıs 1986, s.99.

³³ Ansbert, *a.g.e.*, s.101.

³⁴ Eldere'den sonra Çapalı Köyü üzerinden Aygündüz Yaylası'na ulaşan yol güzergâhı 23/04/2014 tarihinde tarafımızca yapılan coğrafi gezide görülmüştür.

³⁵ Ansbert, *a.g.e.*, s.101.

³⁶ Wilhelm von Giesebrecht, *Geschichte der deutschen Kaiserzeit*, Leipzig, 1895, s.263.

³⁷ Ansbert, *a.g.e.*, s.101-102.

anılmamaktadır. Bu durum I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in babası Sultan II. Kılıç Arslan'ın siyasetine uyarak, Haçlılara pek fazla katışmadığı şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Üçüncü Haçlı Seferi sırasında Borgulu'yu tamamen terk ettiğine dair bir takım iddialar da mevcuttur³⁸. Ancak bu söz konusu iddiaları tam anlamıyla doğru addedemeyiz. Çünkü I. Gıyaseddin Keyhüsrev hocası Mecdüddin İshak'a yazdığı bir mektupta "Bir süre Franklarla savaştığını" hatta "Alamanlara karşı yöneldiğini" belirtmektedir³⁹. Mektupta bahsi geçen "Alamanlar" hiç şüphesiz ki Üçüncü Haçlı Seferine katılan Alman Haçlı kuvvetleridir. Bu yüzden Borgulu meliki I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in adı diğer kaynak eserlerde Haçlılara karşı savaşanlar arasında geçmese de, bizzat kendi ifadesinden yola çıkarak onun da Haçlılara karşı savaşanlar arasında olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Sultan II. Kılıç Arslan'ın, Alman Haçlı ordularına karşı açık bir savaşa girmeyi tercih etmediği bilinmektedir. Ancak Haçlı ordularının kendi topraklarından geçişlerine seyirci kalmak gibi bir niyeti olmadığı da bellidir. Bu yüzden de Birinci Haçlı Seferi'nde atası Sultan I. Kılıç Arslan'ın yaptığı gibi genellikle gerilla tarzı bir mücadeleye girmeyi daha mantıklı bulmuştur. Haçlı ordularının peşine de I. Gıyaseddin Keyhüsrev dışında diğer oğullarından Kutbeddin Melikşah⁴⁰ ve Muhyiddin Mesud⁴¹'u göndermiştir. Sultan II. Kılıç Arslan'ın oğullarını Haçlı ordusu üzerine göndermesinin amacı, Haçlılardan geride kalanları ve yiyecek aramak için uzaklaşanları yakalamak ve artçı birlikleri rahatsız etmektir⁴². Bu da oldukça etkili bir taktik olmuştur. Özellikle Borgulu ve Borgulu'dan sonraki coğrafi sahada açlık, susuzluk ve Türk okçularının yoğun saldırıları neticesinde Haçlılar ağır kayıplar vermek koşuluyla yollarına devam edebilmişlerdir⁴³. Türkler sözü edilen saldırılar esnasında Allahibar⁴⁴ diye bağırarak, Haçlıları manevi anlamda da sarsmışlardır⁴⁵.

Haçlılar, yukarıda da görüldüğü üzere Eldere - Borgulu arasında Türkmenler ile mücadelelere girdikten iki gün sonra, yani 3 Mayıs 1190⁴⁶'da, Myriokephalon Savaşı'nın vuku bulduğu coğrafi sahaya gelmişlerdir. Bu nokta oldukça mühimdir. Çünkü Myriokephalon Savaşı'nın nerede gerçekleştiğine dair günümüze dek birçok iddia öne sürülmüşse de henüz savaşın nerede cereyan ettiğine dair genel kabul gören bir coğrafi saha bulunmamaktadır. Myriokephalon Savaşı'nın gerçekleştiği yere dair, iki kaynak

³⁸ Klaus Belke, *Tabula Imperii Byzantini Phrygien und Pisidien*, VII, Austrian Academy of Sciences Press 1990, s.387.

³⁹ İbn-i Bibi, *El-Evamirü'l-Alaiyye fi'l-Umuri'l-Alaiyye*, I, . çev. Mürsel Öztürk, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/1833, Ankara, 1996, s.112.

⁴⁰ Sultan II. Kılıç Arslan'ın oğullarından birisidir. Kutbeddin Melikşah, 1186 yılında Sultan II. Kılıç Arslan ülkeyi oğulları arasında paylaştığında Aksaray ve Sivas yörelerine melik olarak görevlendirilmiştir. Bkz. İbn Bîbî, *Selçuknâme*, Mükrimin Halil Yinanç, Haz. Refet Yinanç-Ömer Özkan, Kitabevi, İstanbul, 2010, s.20.

⁴¹ Sultan II. Kılıç Arslan'ın oğullarından birisidir. Muhyiddin Mesud, 1186 yılında Sultan II. Kılıç Arslan ülkeyi oğulları arasında paylaştığında Engüriye (Ankara), yöresinde melik olarak görevlendirilmiştir. Bkz. İbn Bîbî, *a.g.e.*, s.20.

⁴² İbnü'l Esir, *El-Kamil Fi'l-Tarih*, çev. Ahmet Ağrakça&Abdülkerim Özeydin, XII, Bahar Yayınları, İstanbul, 1987, s. 47-49.

⁴³ Işın Demirkent, *a.g.e.*, s.151.

⁴⁴ Allah-ü Ekber (Allah Büyüktür)

⁴⁵ Radulfus Cadomensis, *Recueil des Historiens des Croisades. Historiens Occidentaux*, III, Paris, 1866, s.636.

⁴⁶ Ansbet, *a.g.e.*, s.102.

eser bulunmaktadır. Bunlardan biri Niketas Khoniates'in *Historia'sı*⁴⁷ diğeri ise Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'un İngiliz Kralı II. Henry'e gönderdiği mektuptur⁴⁸. Ancak coğrafi isimlendirme konusunda oldukça net ifadeler olmadığından dolayı her iki kaynak eserde, savaşın tam olarak nerede cereyan ettiğine dair bilgiyi vermekten oldukça uzaktır. Bu noktada bizim belirtmek istediğimiz bir nokta vardır. Haçlı vakanüvisi Ansbert'in eserinde kaydettiği söz konusu noktalar birçok araştırmacı tarafından henüz değerlendirilmeye tabî tutulmamıştır. Oysaki Myriokephalon Savaşı'ndan yalnızca on dört yıl kadar sonra savaşın cereyan ettiği coğrafi sahanın yakınlarından geçiş yaptığı bilinen Haçlı ordusunda yer alan Ansbert'in bizzat kaleme aldığı *Historia de Expeditione Frederici Imperatoris*⁴⁹ adlı eserin satırlarında oldukça değerli bilgiler bulunmaktadır.

Hem Myriokephalon Savaşı'nın gerçekleştiği hem de Üçüncü Haçlı Seferi'ne katılan Alman Haçlı ordusunun güzergâhında bulunan söz konusu dar geçidin nerede olabileceğine dair bir yorum yapabilmek adına Borgulu'dan sonra dönemin Türkiye Selçuklu Devleti başkenti olan Konya istikametine doğru giden yol sistemlerinin tespiti oldukça önemlidir. Borgulu'nun özellikle Menderes vadisindeki kentlere ulaşımı sağlayan yol üzerinde olduğunu daha önce de belirtmiştik⁵⁰. Zaten, Borgulu yani eskiçağlardaki adıyla Apollonia⁵¹ kurulduğu günden beri önemli yolların uğrak yerlerinden biri konumunda olmuştur. Bizans İmparatorluğu zamanında da Küçük Asya'daki topraklarda bulunan yollar genel itibarıyla Roma döneminin mirası olma niteliğini taşımışlardır. Ancak Roma döneminde Diokletianus'un (284-305) Nicomedia'yı (İznik) Roma İmparatorluğu'nun doğu topraklarının başkenti yapması ve Konstantinos'un (324-337) Konstantinopolis'i (İstanbul) kurması gibi doğuyu öne çıkaran gelişmeler sonucu Anadolu'nun kuzey bölümü güney bölümüne göre önem kazanmıştır⁵². Söz konusu gelişmeler neticesinde Apollonia ile birlikte Tralles (Aydın), Laodikeia, Kolossae ve Apameia (Dinar) gibi önemli yerleşimler eski önemlerini kaybederek küçülmeye yüz tutmuşlardır⁵³. On birinci yüzyıldaki Türk akınları ve nihayetinde 1071-1081 arasındaki hızlı Türk ilerleyişi ile birlikte Türk hâkimiyetindeki bölgeler Eskişehir'e kadar ulaşınca, Batı Anadolu'da ki İznik-Kütahya-Afyonkarahisar-

⁴⁷ Niketas Khoniates'in, *Historia'sı* Türkçe'ye çevrilmiştir. Bkz. Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, çev. Fikret İşıltan, TTK, 1995, Ankara. Myriokephalon Savaşı'nın anlatıldığı yerler için; a.g.e., ss.123-134.

⁴⁸ Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'un, İngiliz Kralı II. Henry'e gönderdiği mektubun Latince olan versiyonu için Bkz. William Stubbs, *Chronica Magistri Rogeri De Houedene*, C.II, Longmans, Green and Co., London, 1869, ss.102-104. Ayrıca söz konusu mektubun a.mlf tarafından yayınlanan nüshası için Bkz. William Stubbs - *Gesta Regis Henrici Secundi et Gesta Regis Ricardi Benedicti Abbatis, The Chronicle of the Reigns of Henry II. And Richard I. A.D. 1169-1192*, C.I, Longmans, Green, Reader, and Dyer, London, 1867, ss.128-130.

⁴⁹ Ansbert'in *Historia de Expeditione Frederici Imperatoris* adlı eserinin İngilizce çevirisi için Bkz. G. A. Loud, *The Crusade of Frederick Barbarossa: The History of the Expedition of the Emperor Frederick and Related Texts*, çev. G. A. Loud, Crusade Texts in Translation, Ashgate Publishing Company, Surrey, 2010.

⁵⁰ Ayrıca Bkz. Tuncer Baykara, a.g.e., s.9.

⁵¹ Pisidia'daki Apollonia. Bizans çağındaki ismi ile Sozopolis, günümüzdeki Uluborlu. Bkz. Bilge Umar, a.g.e., s.89.

⁵² M. Murat Baslakçı, *Bizans Döneminde Anadolu İktisadi ve Sosyal Yapı (900-1261)*, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2009, s.20.

⁵³ Martin P. Charlesworth, *Trade-routes and Commerce of the Roman Empire*, Cambridge University Press, Cambridge, 1924, s.82.

Konya⁵⁴ yolu ile Efes'ten başlayıp Menderes vadisindeki Philadelphia-Hierapolis-Laodikeia üzerinden Anaua-Apameia⁵⁵ya ulaşan yol hattı önceki döneme göre Bizanslılar için alternatif bir yol güzergâhı haline gelmiştir. Ayrıca Pınarbaşı Gölü çevresinden Pupa Boğazı'na doğru olan bir yol bağlantısı da, Sozopolis'e doğru olan ticarî faaliyetlerin gerçekleştirildiği yol idi⁵⁶. Bu yolun devamı Pupa Çayı vadisini izleyerek Sozopolis önündeki geniş ovaya ulaşıyordu. Sozopolis'ten sonra doğu yönünde izlenen yol daha sade bir görünümündedir. Bu sadelik Eğirdir Gölü'nün kuzey kesimleri ile birlikte son bulur. Buradan itibaren Konya'ya ulaşabilmek adına Sultan Dağları'nın dar vadiler arasından aşılması gerekmektedir. İşte Alman Haçlı ordularının Borgulu önlerinden geçtikten bir gün sonra yani 3 Mayıs'ta, vardıkları dar geçit muhtemelen buralardadır. Haçlılar, buraya ulaştıklarında Myriokephalon Savaşı maktüllerinin kemiklerine ait kalıntıların hala etrafta olduğuna şahit olmuşlardır⁵⁷. Muralt, bu bölgeyi eserinde verirken ulaşılan yerin Cingulaire Kalesi⁵⁸ civarı olduğunu belirtmiştir⁵⁹. Cingulaire Kalesi'nin ismi diğer tarihî kaynaklarda Ginklarjon Kalesi⁶⁰ biçiminde de görülmektedir. Ancak, ismi geçen kalenin her iki şeklinin de yeri henüz tespit edilememiştir.

Haçlıların yol güzergâhı üzerinde bulunan ve 1176 yılında Manuel Komnenos'un ordusu ile birlikte ağır bir mağlubiyet aldığı dar geçitte⁶¹ yaklaşık otuz bin kadar Türk aynı şekilde pusuya yatmıştı⁶². Bunu haber alan Friedrich Barbarossa ordusuna düz bir arazi üzerinde kamp kurdu⁶³. Söz konusu kamp yeri muhtemelen Borgulu'dan gelip Yalvaç istikametinde ulaşımı sağlayan ova üzerinde bir yerdedir. 3 Mayıs gecesi Friedrich Barbarossa burada ordusunu ikiye ayırmıştır. Bunu yapmasındaki amaç ise Türkleri pusu kurdukları geçitten uzaklaştırmaktır. Nihayetinde Haçlı ordusunun bir kısmı çadırlarında kalırken diğerleri karargâhtan kaçmış gibi yaparak oradan ayrılmışlardır. Bunu gören Türklerin bir kısmı pusuya yattıkları geçidi terk ederek çadırlarında kalan Haçlılar üzerine saldırı düzenledi. Ancak bu sırada karargâhtan ayrılan Haçlı kuvvetleri geri dönerek Türkleri iki ateş arasında bıraktı. Sonuçta, Haçlıların hazırladığı plan işlenmiş ve Türklerle karşı üstünlük kurmuşlardır⁶⁴. Yinede Haçlılar, Ansbert'in eserinde belirttiği üzere "Kutsal Ruh'un da uyarısıyla"

⁵⁴ M. Murat Baskıcı, *a.g.e.*, s.22.

⁵⁵ Ioannis Dimitroukas, "Byzantine Roads in Asia Minor", *Encyclopedia of the Hellenic World, Asia Minor*, 2008, s.2.

⁵⁶ Klaus Belke, *a.g.e.*, s.150.

⁵⁷ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2008, s.13.

⁵⁸ Söz konusu kalenin tım olarak nerede olduğu bilinmemektedir. Ancak tarafımızca Cingulaire Kalesi'nin Pisidia bölgesinde bir yer olduğu düşünülmektedir.

⁵⁹ Muralt, *a.g.e.*, s.239.

⁶⁰ Niketas Choniates, *a.g.e.*, s.227; W. M. Ramsay, *a.g.e.*, s.140.

⁶¹ Haçlıların girmekten çekindiği ve Türklerin pusu kurmuş olduğu dar geçidin adı Bizans devlerinde Kleisoura Tzybritzi olarak geçmektedir. Bkz. W.M. Ramsay, *Studies in the History and Art of the Eastern Provinces of the Roman Empire*, Aberdeen University Studies, No:20, Aberdeen, 1906, s.235; Ayrıca Manuel Komnenos, İngiltere Kralı II. Henry'e yazdığı mektupta Myriokephalon Savaşı'nın vuku bulduğu dar geçide Türklerin de Cybrilycmani adını verdiklerini belirtmiştir. Bkz. William Stubbs, *Magistri Rogeri...*, s.103.

⁶² Wilhelm von Giesebrecht, *a.g.e.*, s.264.

⁶³ Niketas Choniates, *O City of Byzantium, Annals of Niketas Choniates*, İngilizce çev. Harry J. Magoulas, Byzantine Texts in Translation, Michigan, 1984, s.227.

⁶⁴ Niketas Choniates, *a.g.e.*, s.227.

Türklerin pusu kurduğu geçide girmemiş ve başka bir rotaya doğru yönelmiştir⁶⁵. Haçlıların yollarını değiştirdikleri bu yer Eğridir Gölü'nün kuzeyinde yer alan ve günümüzde Yalvaç yönünde ulaşımı sağlayan yol olmalıdır. Haçlılar burada Borgulu'dan itibaren takip etmiş oldukları doğu yönündeki hareketlerine son verip kuzey yönündeki Kinnaborion⁶⁶'a doğru yönelmişlerdir. Bu şekilde Haçlılar, yalnızca dağ keçilerinin ulaşabileceği, oldukça yüksek ve engebeli bir dağın yamacından, daha kestirme ve verimli bir araziden geçirme sözü veren bir Türk esirin rehberliğinde yollarına devam etmişlerdir⁶⁷. Haçlıların takip ettikleri bu yol muhtemelen günümüzde Aşağıkaşıkara'dan itibaren daralan ve Yukarıkaşıkara'nın doğusunda bulunan dağlar üzerinden geçmekteydi. Haçlılar bu yola yöneldiklerinde Friedrich Barbarossa ellerinde bulunan bir Türk esir ile konuşmuştur⁶⁸. Bu konuşmada ona, eğer ordusunu sağ salım bir şekilde hedefledikleri yere ulaştırmayı başarırsa canını bağışlayacağına dair bir söz vermiştir. Eğer esir bunu yapmaz ise derhal boynunu vurduracağını belirtmiştir. Bunun üzerine de esir Türk, Haçlılara yardım etmeyi kabul ederek Haçlılara buldukları konum itibarıyla seçebilecekleri iki rota olduğunu söylemiştir. Bunlardan birisinin çorak bir araziye uzandığını⁶⁹ ve bu yüzden kaçınılmaz bir şekilde helak olabileceklerini; Eğer kendisini dinlerlerse de dağ boyunca uzanan ve su kaynaklarına ulaşma açısından da zor olmasında rağmen Konya'ya ulaşımın en iyi bu yoldan sağlanabileceğini söyledi. Ayrıca bu seyahatleri esnasında boynuna demirden bir zincir vurulmasını da kabul etti⁷⁰. Haçlılar söz konusu dağ yamacının ortasında tek sıra halinde yürürlerken Türkler bir kez daha pusu kurmaya çalıştılar. Haçlıların üzerlerine oklarla saldırıp, taşlar yuvarladılar. Bu saldırılar sonucunda Swabia Dükü bir taş darbesi ile yaralanırken⁷¹, on kadar şövalye de sakatlandı. Bunlardan Werner isimindeki bir şövalye ise daha sonra öldü⁷². Haçlılar bu yaşananları sineye çekmediler. Cesurca bir şekilde yaya olarak dağa tırmanmaya başladılar. Haçlılar düşmanlarını acımasızca tehdit eden hareketlerde bulundular. Sonuçta altmıştan fazla düşman askerini öldürdüler. Ayrıca Haçlılardan bazıları bu mücadele sonucunda deve, kuzu ve öküz gibi bazı hayvanları ele geçirdiler. Aynı gün Haçlı ordusu verimli bir ovaya ulaştı. Burada,

⁶⁵ Ansbert, *a.g.e.*, s.102.

⁶⁶ W.M.Ramsay, *The Cities and Bishops of Phrygia*, I, s.347.

⁶⁷ Ansbert, *a.g.e.*, s.102.

⁶⁸ Başka bir kaynakta Haçlı ordusunun elinde başlangıçta bir değil iki Türk esir olduğu bunlardan birisinin boynunun vurdurulduğunu, diğer esirin ise hayatının bağışlanması şartıyla Haçlı ordusuna rehberlik ettiği belirtilmiştir. Ayrıca bu Türk esirin haince davranarak kendilerini yaklaşık üç mil yüksekliğindeki dağlara doğru yönelttiğine değinilmiştir. Bkz. Georgios Waitz, *Chronica Regia Colonienis (Annales Maximi Colonienis)*, MGH, SRG, Hannover, 1880, s.149.

⁶⁹ Bu yolun Yalvaç (Pisidia Antioch)'a doğru uzanan askeri yol olduğu düşünülmektedir.

⁷⁰ Anton Chroust, *Quellen zur Geschichte des Kreuzzuges Kaiser Friedrich I.*, MGH, SRG, Nova Series V, Berlin, 1928, s.156-157.

⁷¹ Bu yaralanma olayı hakkında kaynaklarda farklı ifadelere rastlanmıştır. İlk iddia Swabia dükünün bir dişini kaybettiği şeklindedir. Bkz. Anton Chroust, *a.g.e.*, 158; İkinci iddia ise söz konusu kişinin bir değil iki dişini kaybettiğinden bahseder. Bkz. Georgios Waitz, *a.g.e.*, s.150; Üçüncü iddia da ise ilk iddianın sahibi olan a.mlf'in bir eklemesinden ibarettir. Bu eklenen metinde Friedrich Barbarossa'nın Swabia dükünün oğluna babasının onurlu bir yara aldığı, bu yaranın da babasının inancı uğruna mücadele ederken oluştuğunu söylemiştir. Bkz. Anton Chroust, *a.g.e.*, s.159.

⁷² Ansbert, *a.g.e.*, s.102-103.

Friedrich Barbarossa'nın bilgisi olmaksızın birçok Türk, eşleri ve küçük çocukları ile birlikte katledildi⁷³.

Yukarıda da bahsedildiği üzere Haçlılar, Myriokephalon Savaşı'nın gerçekleştiği dar geçide girmeyip Sultan Dağları üzerinden Phrygia bölgesine geçiş yapmışlardır. Bu geçişle birlikte Haçlıların Pisidia bölgesindeki güzergâhına değindiğimiz bölümün nihayetine gelmiş olduk.

Sonuç

Friedrich Barbarossa'nın başında olduğu Alman Haçlı ordusu, 2 Mayıs 1190 tarihinden itibaren Pisidia bölgesine giriş yaparak açlık, susuzluk ve yoğun Türkmen saldırıları neticesinde oldukça zorlu şartlar altında yollarına devam etmişlerdi. Neticede de 3 Mayıs 1190'da Myriokephalon Savaşı'nın yaşandığı dar geçidin yakınlarına ulaştılar. Söz konusu geçitte tarihî kaynaklara göre Türkler otuz bin kişiden oluşan bir kuvvetle pusu kurmuşlardı. Bu rakamın doğruluğunu kabul etmemiz durumunda, Türklerin Haçlılar üzerine nihaî bir saldırı yapmayı planladığını düşünebiliriz. Böylelikle Türklerin, Bizans İmparatorluğu'na karşı almış oldukları Myriokephalon Zaferi'nin bir benzerini Haçlılar karşısında yaşamak istedikleri aşikârdır. Ancak Haçlılar bu tuzağa düşmeyerek, Bizans ordusunu aksine yanlarında hafif silahlar olduğundan ağırlıkları ile birlikte yönlerini Kinnaborion istikametinde değiştirerek yollarına devam etmişlerdir. Sonrasında ise Friedrich Barbarossa, kabaca Akşehir, Iğın ve Konya arasındaki yol sistemini kullanmış ve nihayetinde Silifke Çayı'nda boğularak hayatını kaybetmiştir (10 Haziran 1190).

Çalışmamızda Üçüncü Haçlı Seferi'ne katılan Alman Haçlı ordusunun Pisidia bölgesindeki güzergâhını tespit etmeye çalıştık. Bunu yaparken de özellikle Haçlı vakanüvisi Ansbert'in eserinden istifade ettik. Söz konusu esere göre de Pisidia bölgesindeki sefer güzergâhında öncelikle Uluborlu önlerinden geçiş yapıldığını bir gün sonra da Myriokephalon Savaşı'nın gerçekleştiği coğrafi sahaya ulaşıldığını gördük. Böylelikle Myriokephalon Savaşı'nın gerçekleştiği yer olarak Eğirdir Gölü'nün kuzey-doğusundaki Kumdanlı yakınlarındaki dar geçitlerden birisinin olma ihtimalini Ansbert'in eserini tahlil ederek ortaya koymuş olduk.

-EKLER-

1. Friedrich Barbarossa'nın temsili bir resmi
2. Haçlı vakanüvisi Ansbert'in eserine göre Alman Haçlı ordusunun izlediği güzergâha dair harita
3. 23 Nisan 2014 tarihinde yaptığımız bölge gezisinden bir kesit (Eldere-Çapalı arası)
4. 23 Nisan 2014 tarihinde yaptığımız bölge gezisinden bir kesit (Çapalı-İleydağı arasında Aygündüz Yaylası)
5. 23 Nisan 2014 tarihinde yaptığımız bölge gezisinden bir kesit (Keçiborlu-Uluborlu arasında ulaşımı sağlayan modern karayolu)
6. 23 Nisan 2014 tarihinde yaptığımız bölge gezisinden bir kesit (Uluborlu Kalesi'nden ovanın batı istikametindeki görüntüsü)

⁷³ Ansbert, *a.g.e.*, s.103.

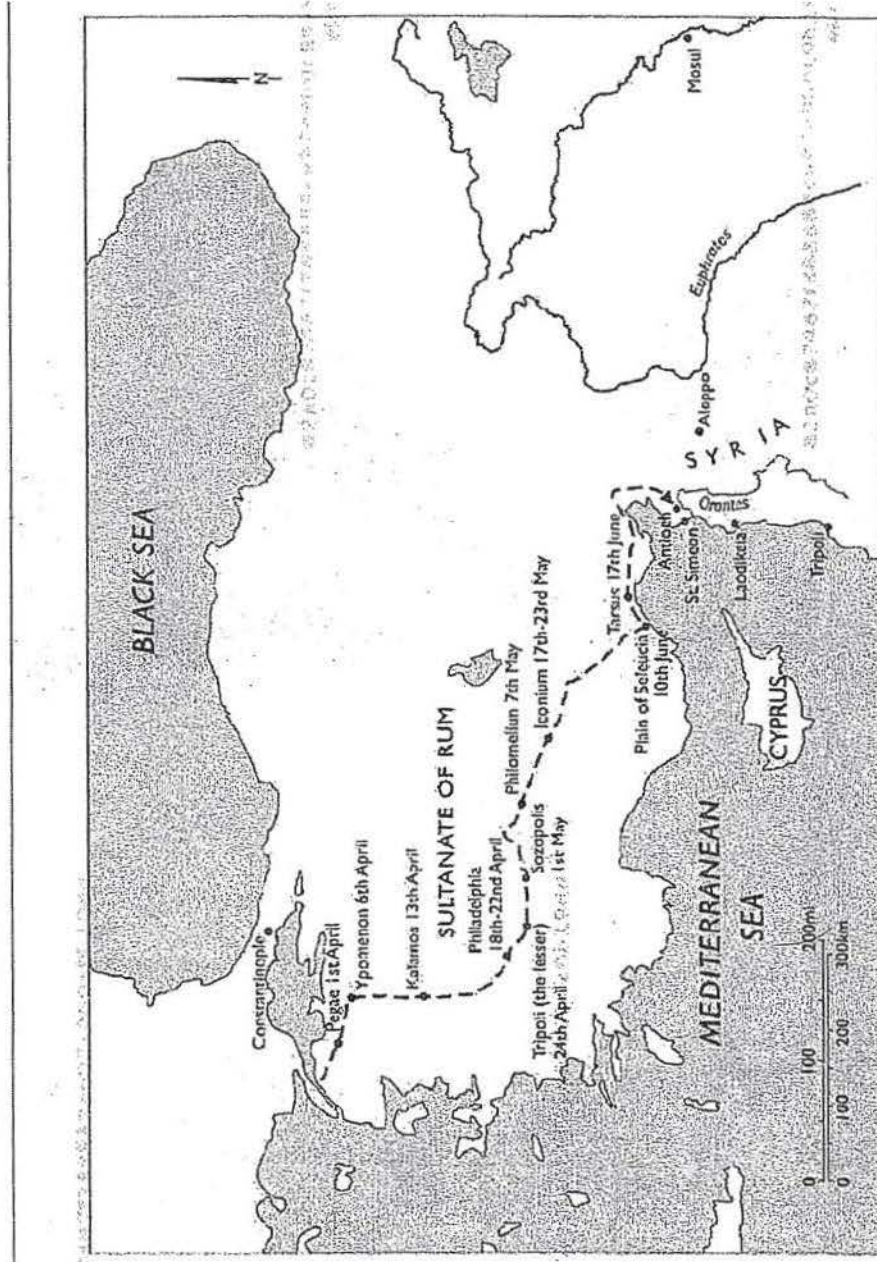
7. Google Earth programı ile Pisidia bölgesi yol güzergahları ve Haçlıların izlediği yol sistemi

EK-1

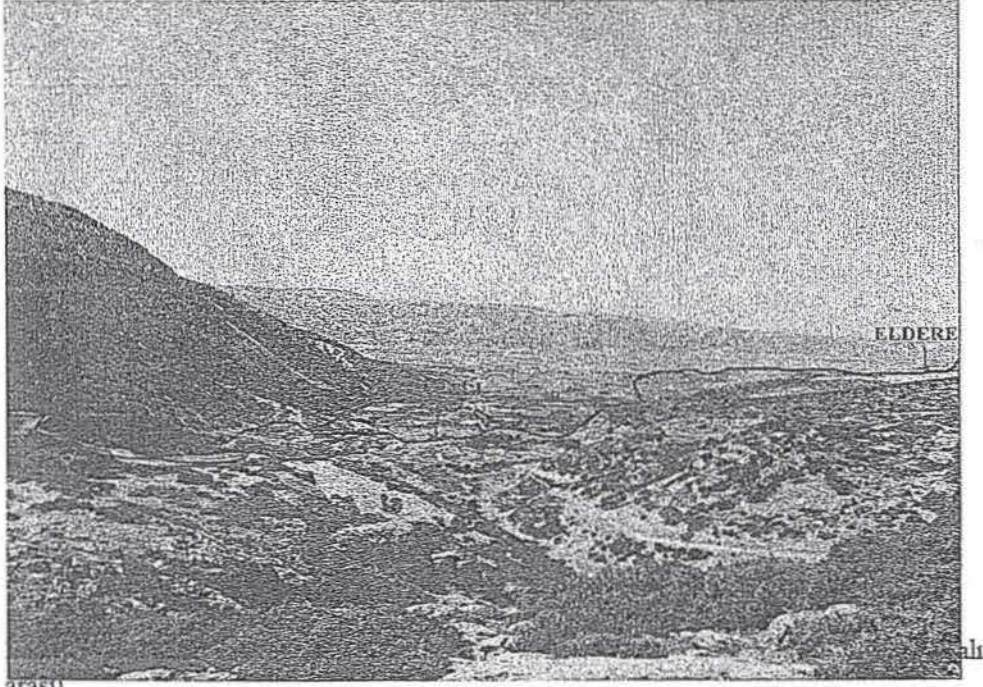
1. Friedrich Barbarossa'nın temsili bir resmi – Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.151.

EK-2

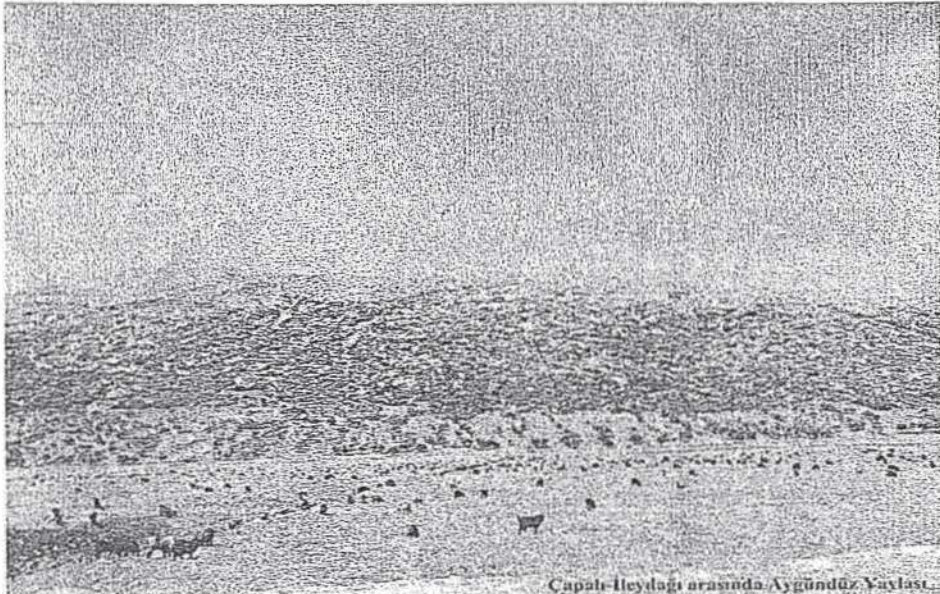
2. Haçlı vakanüvisi Ansberr'in eserine göre Alman Haçlı ordusunun izlediği güzergâha dair harita – Ansberr, *Historia de Expeditione Frederici Imperatoris, The Crusade of Frederick Barbarossa: The History of the Expedition of the Emperor Frederick and Related Texts*, çev. G. A. Loud, Crusade Texts in Translation Ashgate Publishing Company, Surrey, 2010.

EK-3

arası)

EK-4

Çapalı-İleydağı arasında Aygündüz Yaylası

4. 23 Nisan 2014 tarihinde yaptığımız bölge gezisinden bir kesit (Çapalı-İleydağı arasında Aygündüz Yaylası)

EK-5

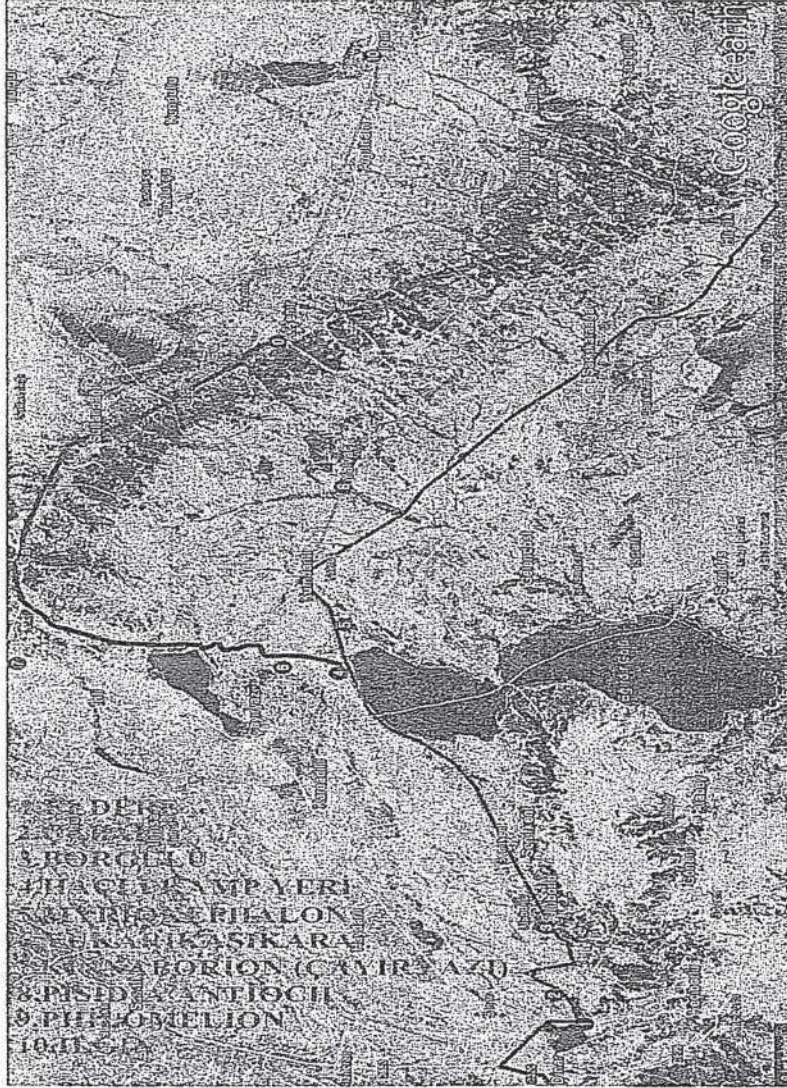
5. 23 Nisan 2014 tarihinde yaptığımız bölge gezisinden bir kesit (Keçiborlu-Uluborlu arasında ulaşımı sağlayan modern karayolu)

EK-6

6. 23 Nisan 2014 tarihinde yaptığımız bölge gezisinden bir kesit (Uluborlu Kalesi'nden ovanın batı istikametindeki görüntüsü)

EK-7

- ➡ Genel itibariyle Uluborlu-Konya arasını Yalvaç üzerinden bağlayan yol sistemi.
- ➡ Kumdanlı'dan sonra Şarkıkaraağaç üzerinden Konya'ya ulaşan yol sistemi.
- ➡ Yukarıkaşıkara-Karamık-Çay-Akşehir üzerinden Konya'ya ulaşan Haçlıların kullandığı yol sistemi.

KAYNAKÇA

- ALTAN, Ebru, İkinci Haçlı Seferi (1147-1148), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2003.
- ANSBERT, *Historia de Expeditione Frederici Imperetoris, The Crusade of Frederick Barbarossa: The History of the Expedition of the Emperor Frederick and Related Texts*, çev. G. A. Loud, Crusade Texts in Translation Ashgate Publishing Company, Surrey, 2010.
- BASKICI, M. Murat, Bizans Döneminde Anadolu İktisadi ve Sosyal Yapı (900-1261), Phoenix Yayınevi, Ankara, 2009.
- BAYKARA, Tuncer, I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211) Gazi-Şehit, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.
- BELKE, Klaus, *Tabula Imperii Byzantini, Phrygien und Pisidien*, 7, Austrian Academy of Sciences Press 1990.
- CADOMENSIS, Radulfus, *Recueil des Historiens des Croisades. Historiens Occidentaux*, 3, Paris, 1866.
- CAHEN, Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları*, İstanbul, 2012.
- CHARLESWORTH, Martin P., *Trade-routes and Commerce of the Roman Empire*, Cambridge University Press, Cambridge, 1924.
- Choniates, Niketas, *O City of Byzantium, Annals of Niketas Choniates*, İngilizce çev. Harry J. Magoulias, Byzantine Texts in Translation, Michigan, 1984.
- CHROUST, Anton, *Quellen zur Geschichte des Kreuzzuges Kaiser Friedrich I.*, MGH, SRG, Nova Series V, Berlin, 1928.
- DEMİRKENT, Işın, *Haçlı Seferleri, Dünya Yayıncılık*, İstanbul, 2007.
- DİMİTROUKAS, Ioannis, "Byzantine Roads in Asia Minor", *Encyclopedia of the Hellenic World, Asia Minor*, 2008.
- DOĞAN, Nermin Şaman, "Selçuklu ve Hamidoğulları Döneminde Isparta: Kültürel Ortam", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 22, 2009, s. 71.
- DREW-BEAR, Thomas, "Dinar Yöresinde Bir Roma Kalesi", *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, IV. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 26-30 Mayıs 1986, ss.99-101.
- EMECEN, Feridun, "Isparta", *DİA*, XIX, ss.194-200.
- İbn Bibi, *Selçuknâme, Mükrimin Halil Yinanç, Haz. Refet Yinanç-Ömer Özkan, Kitabevi, İstanbul, 2010.*
- _____, *El-Evami'ü'l-Alaiyye fi'l-Umuri'l-Alaiyye*, I, çev. Mürsel Öztürk, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/1833, Ankara, 1996.
- İbnü'l-Esir, *El-Kamil Fi't-Tarih*, çev. Ahmet Ağrakça&Abdülkerim Özaydın, XII, Bahar Yayınları, İstanbul, 1987.
- GIESEBRECHT, Wilhelm von, *Geschichte der deutschen Kaiserzeit*, Leipzig, 1895.
- Khoniates, Niketas, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995.
- LAUFFER, Siegfried, *Büyük İskender*, İlya Yayınevi, İzmir, 2004.
- LEVÇENKO, M.V., *Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Bizans Tarihi*, çev. Maide Selen, Özne Yayınları, İstanbul, 1999.
- MERÇİL, Erdoğan, *İlk Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2011.

- MURALT, Edouard De, *Essai De Chronographie Byzantine 1057-1453*, St. Petersbourg, 1871.
- RAMSAY, William M., *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, çev. Mihri Pektaş, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1961.
- _____, *Studies in the History and Art of the Eastern Provinces of the Roman Empire*, Aberdeen University Studies, No:20, Aberdeen, 1906.
- _____, *The Cities and Bishoprics of Phrygia, I*, Oxford Clarendon Press, 1895.
- RUNCIMAN, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi, C. II*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2008.
- SEVİM, Ali, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000.
- STUBBS, William, *Chronica Magistri Rogeri De Houedene, C.II*, Longmans, Green and Co., London, 1869.
- _____, *Gesta Regis Henrici Secundi et Gesta Regis Ricardi Benedicti Abbatis, The Chronicle of the Reigns of Henry II. And Richard I. A.D. 1169-1192, C.I*, Longmans, Green, Reader, and Dyer, London, 1867.
- TURAN, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1969.
- UMAR, Bilge, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar, İnkılâp Kitabevi Yayın*, İstanbul, 1993.
- VRYONIS, Speros, *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century*, University of California Press, Los Angeles, 1971.
- WAITZ, Georgios, *Chronica Regia Coloniensis (Annales Maximi Colonienses)*, MGH, SRG, Hannover, 1880.
- ZIMMERT, K., "Der deutsch-byzantinische Konflikt vom Juli 1189 bis Februar 1190", *Byzantinische Zeitschrift*, XII, Leipzig, 1903.